

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ
МУЗИЧНИХ УЧИЛИЩ ДО АНСАМБЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
З СОЛІСТОМ-ВОКАЛІСТОМ У КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКОМУ КЛАСІ**

*Небуну Юлія Валеріївна,
викладач кафедри «Історії та теорії музики»
Дніпропетровської консерваторії ім. М. Глінки*

Постановка проблеми. Сьогоднішній розвиток сучасного життя України інтенсивно змінюється. Концептуальні положення модернізації системи вищої національної освіти, її докорінне реформування засновані на відновленні інтелектуального й духовного потенціалу молоді.

Перед сучасними навчальними закладами постають складні завдання, пов'язані з реалізацією індивідуальної творчості й високого рівня професійної майстерності у виконавській діяльності музиканта.

Особливої уваги заслуговують питання підготовки професійних концертмейстерів у музичному училищі, головні завдання яких – підготувати висококваліфікованих фахівців, які б повністю задовольняли вимоги роботодавців; забезпечити якісне співвиконавство з іншими музикантами, зокрема із солістом-вокалістом.

Тому актуальними є проблеми, пов'язані з організацією та методичним забезпеченням музично-педагогічного процесу, пошуком інноваційних технологій ефективної підготовки майбутніх концертмейстерів, створенням спеціального комплексу педагогічних умов.

Аналіз сучасних досліджень та публікацій. Останнім часом проблемами підготовки професійних концертмейстерів у галузі музичної освіти займаються М. Моїсєєва, Е. Економова, Т. Молчанова, О. Кубанцева, Н. Гречишкіна, Т. Карпенко, В. Кононенко, Г. Бошук. Проте більшість з них розробляє питання підготовки концертмейстера у вищих навчальних закладах освіти, роблячи акцент переважно на загальних та виконавських аспектах.

Питання ансамблевої діяльності в музичному виконавстві висвітлювали Л. Ніколаєва, Т. Самойлович, Т. Вороніна, І. Польська, М. Готліб, Д. Благий та інші науковці. У фундаментальних працях А. Люблінського, Є. Шендеровича, С. Саварі ансамблева робота розглядалася, як важливий компонент виконавчого процесу.

Підготовку концертмейстерів у музичних училищах, методичні підходи до виконавської роботи в концертмейстерському класі розглядали К. Виноградов, Л. Живов, Р. Хавкіна-Трахтер, а загальні питання організації навчання дослідили Л. Артинова, О. Лагутін, Б. Романов, Ю. Усов.

Проте специфіка ансамблевої роботи концертмейстера, умови підготовки фахівців цього напрямку в музичних училищах поки що не отримала достатнього теоретичного осмислення. Актуальність, недостатня її наукова і методична розробка, і, водночас, нагальна потреба музичної виконавської практики зумовлюють необхідність детальнішого розгляду визначеної проблеми.

Метою статті є визначення педагогічних умов ефективної підготовки студентів музичних училищ до ансамблевої діяльності з солістом-вокалістом у процесі навчання в концертмейстерському класі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти України в ХХІ ст. вища освіта має забезпечувати підготовку кваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці. Яскравим прикладом цього є розширення ролі піаніста-концертмейстера у загальному процесі розвитку музичного мистецтва нашої країни, постійний пошук більш продуктивних рішень в галузі педагогіки концертмейстерського мистецтва. Вказані вимоги відносяться і до середньої ланки.

Визначені сучасні вимоги якостей концертмейстера дозволили звернутися до пошуку та обґрунтування педагогічних умов, які здатні забезпечити якісну підготовку студентів музичних училищ, досягнення професійної майстерності в ансамблевій роботі з солістом-вокалістом. Вирішуючи це завдання, вважаємо за необхідне розглянути поняття «педагогічна умова».

У філософському енциклопедичному словнику поняття «умова» трактується таким чином:

- 1) як середовище, в якому перебувають і без якого не можуть існувати;
- 2) як обставина, в якій що-небудь відбувається [7, с. 98].

Об'єднуюча ланка у цих трактуваннях полягає в тому, що умова – це категорія відносин предмета з навколишнім світом, без якого він існувати не може.

У педагогіці умови найчастіше розуміють як чинники, обставини, сукупність заходів, від яких залежить ефективність функціонування педагогічної системи. О. Белкін, Л. Качалова, О. Коротєєва, Н. Яковлева та ін. розглядають педагогічні умови як те, що сприяє успішному перебігу чого-небудь, як педагогічно комфортне середовище, як сукупність заходів у навчально-виховному процесі, що забезпечують досягнення студентами професійно-творчого рівня діяльності [3].

У контексті нашого дослідження під педагогічними умовами розуміємо сукупність необхідних заходів, які сприяють успішності формування ансамблевих якостей студентів музичних училищ. Комплекс педагогічних умов розглядається як сукупність взаємопов'язаних факторів, реалізація яких сприятиме підвищенню рівня професійної підготовки майбутніх концертмейстерів.

Таким чином, на підставі вищевикладеного вважаємо, що комплексом педагогічних умов підготовки студентів музичних училищ до ансамблевої діяльності з солістом-вокалістом у концертмейстерському класі є:

- формування мотивації, спрямованої на ансамблеву діяльність із солістом-вокалістом;
- упровадження педагогічного супроводу підготовки студентів до ансамблевої діяльності з солістом-вокалістом у навчально-виховному процесі музичних училищ;
- створення психологічного супроводу студентів у процесі підготовки з метою реалізації особистісно-професійних якостей у виконавській діяльності.

Першою педагогічною умовою є *формування мотивації, спрямованої на ансамблеву діяльність із солістом-вокалістом.*

Свідоме ставлення до оволодіння концертмейстерським фахом, на жаль, не завжди має актуальне значення для студентів фортепіанного відділу. У більшості випадків воно, як правило, властиве випускникам музичних шкіл, які займалися акомпануванням різним музичним інструментам, або вокалістам у класі акомпанементу. Вони мають спеціальні музичні знання, спробували свої сили під час виступу на концертах або конкурсних змаганнях у ансамблі з різними партнерами. Як правило, вступаючи до музичного училища фортепіанного відділення більшість студентів мають спеціальну музичну підготовку сольного виконавства і лише деякі з них мають уявлення про концертмейстерську діяльність. Тому під час навчання на уроках концертмейстерського класу студенти спочатку почуваються дещо

некомфортно, але, водночас, відчувають бажання набути необхідних музично-теоретичних знань, що є особливістю розвитку мотивації студентів середньої ланки, спрямованої на концертмейстерську діяльність.

Мотивація – система мотивів або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки. Одна й та сама діяльність може здійснюватися з різних мотивів. Мотив – (франц. *motif*, від лат. *Moveo* – рухаю) – спонукальна причина дій і вчинків людини [2, с. 217].

С. Рубінштейн зазначає: «мотивація – це опосередкована процесом її відображення суб'єктивна детермінація поведінки людини світом. Через свою мотивацію вплетений у контекст дійсності» [6, с. 167].

Підкреслення змістовної сторони мотивації знаходимо у О. Леонтьєва: «мотивація є внутрішнім складним механізмом, який співвідносить вплив зовнішніх для особистості факторів діяльності з внутрішніми властивостями і можливостями людини, як прагнення до цільового стану, підкріплення, як сукупність спонукань» [4, с. 117].

За П. Гальперіном, у навчальній діяльності розрізняють три типи мотивації: ділову, загальну, пізнавальну.

Перший тип мотивації не пов'язаний із процесом навчання, а є лише зовнішнім проявом, оскільки студента цікавлять не знання, уміння, а «щось таке, чим він хотів би займатися, але не займається, він сподівається отримати таке право після навчання» [1, с. 13].

Суть змагальної мотивації полягає у прагненні бути першим.

Третій тип навчальної мотивації, пізнавальний, внутрішньо пов'язаний із процесом навчання. При наявності визначеного типу мотивації у студента присутнє бажання стати професіоналом. Для нашого дослідження важлива думка П. Гальперіна, який вважає пізнавальний інтерес найкращою мотивацією навчальної діяльності, практично невичерпною. Слід додати, що пізнавальна активність сприяє інтелектуальному розвитку студента.

Отже, під мотивацією ми розуміємо синтез діяльності психічних процесів, який виконує функцію, з одного боку, індивідуальних потреб та потреби для суспільства, з іншого боку – намагання особистості виконувати певну діяльність.

Однією з головних спонукальних сил до навчання є зацікавленість. Але вона залежить від викладача. Поява зацікавленості у студента до навчання переходить у його внутрішній стан, з'являються внутрішні мотиви, навчання стає бажаним.

Другою педагогічною умовою є *упровадження педагогічного супроводу підготовки студентів до ансамблевої діяльності з солістом-вокалістом у навчально-виховному процесі музичних училищ.*

Головним організатором навчальної роботи є педагог концертмейстерського класу, який забезпечує взаємодію студента з вокалістом. Інтелект викладача, стиль його мислення, різнобічні знання в сфері концертмейстерського мистецтва є первинною основою для формування студента, здатного до самостійної роботи. Особистість викладача, його світогляд і стиль спілкування має визначальний вплив на процес навчання. Очевидним є той факт, що він повинен мати і високу інтелектуальну підготовку, володіти методикою викладання свого предмета й уміти здійснювати міжпредметні зв'язки. На нашу думку, інтелект, виконавська майстерність, ерудиція викладача концертмейстерського класу є первинною основою для формування студента, здатного до самостійної виконавської діяльності. Стиль спілкування викладача, обрані методи взаємодії із студентами можуть налаштовувати їх на активну пізнавальну діяльність в сфері концертмейстерського виконавства, і, навпаки, – знижувати її активність. Завдання педагога – спонукати студентів до роботи, показати переваги професії концертмейстера, навчити рефлексії і критичному відношенню до досягнутих результатів. Викладач і студент є повноправними партнерами. І від того, в якому стилі спілкується викладач із студентом, як будуватимуть їх взаємне спілкування, залежатиме і результат пізнавальної діяльності студентів. Безпосередня реалізація ансамблевих якостей студента виявляється на уроці з концертмейстерського класу при роботі над створенням художнього образу музичного твору та його втіленні. У даному випадку викладач, в якості свого наочного прикладу, одночасно працюючи і з вокалістом і студентом, моделює урок, створюючи різні несподівані ситуації, в результаті чого може перевірити психологічну стійкість студента в процесі роботи над музичним твором. Під час створення художнього образу викладач повинен збалансувати звучання двох партій в залежності від специфіки голосу, з яким працює студент.

Таким чином, упровадження педагогічного супроводу підготовки студентів до ансамблевої діяльності з солістом-вокалістом у навчально-виховному процесі музичних училищ дозволяє максимально створити умови для розвитку студента і послідовно підводить його до самостійної роботи з виконавцями будь-якого типу.

Третью умовою є *створення психологічного супроводу студентів у процесі підготовки з метою реалізації особистісно-професійних якостей у виконавській діяльності.*

Психологічний супровід можна виділити як особливий вид психологічної допомоги, що відрізняється від психотерапії і разової психологічної консультації. На відміну від психотерапії, психологічний супровід присвячений вирішенню не внутрішніх психологічних проблем людини, а певній, зовнішній для нього життєвій ситуації підвищеної складності, що не припускає разового вирішення, а є розтермінованою на певний період часу. Тобто, таких ситуацій, в яких, окрім емоційної підтримки, для людини була б бажаною, чи навіть необхідною, кваліфікована психологічна допомога.

Важливою ланкою є організація роботи соціально-психологічної служби для студентів і викладачів. Постановою Кабінету Міністрів про освіту з 1999 року створення соціально-педагогічної служби передбачене в молодшій і вищій школі [5].

Проте, подібна служба потрібна й у середній ланці освіти, оскільки вік учнів є підлітковим і потребує відповідної допомоги й корекції. Роботу соціально-психологічної служби в музичному училищі ми розглянемо за наступними напрямками:

- психологічне консультування викладацького і студентського складів;
- діагностика і корекція особистісних якостей студента, розвиток закладених музичних здібностей;
- проведення психотренінгів.

Перший напрям передбачає роботу психолога із студентами, викладачами, адміністративний корпусом, спрямованим на організацію комфортних умов для навчання і роботи в колективі студента.

Другий напрям дозволяє провести діагностику і скласти психологічний портрет студента, підібрати відповідну мотивацію на спільну роботу. Головною метою цього напрямку є робота з виявлення закладеного потенціалу і подальший розвиток особистісних якостей студента, уміння бути провідним і веденим.

Третій напрям, потрібний для реалізації творчого потенціалу студента, проводиться як індивідуально так і колективно, у певній ситуації, з виявленням конкретної мети для досягнення певного результату.

Особливої уваги заслуговує розгляд особистості студента, спрямованого на концертмейстерську діяльність. У даному випадку особистість студента розглядається у трьох аспектах:

- музичні здібності;
- індивідуально-типологічна і фізична характеристика;

– соціокультурний розвиток.

Перший аспект, – музичні здібності, – дозволяє провести діагностику на визначення рівня здібностей, отриманих студентами у ході навчання в молодшій ланці (музичній школі) і потім вибудувати корекцію, спрямовану на ансамблеву діяльність.

Другий аспект, – індивідуально-типологічна і фізична характеристика, – дозволяє скласти індивідуальний портрет студента, визначити його характер, рівень піаністичної техніки, фізичної підготовки. Це дозволить викладачеві підібрати відповідний репертуар для студента з урахуванням його індивідуальних можливостей.

Третій аспект, – соціокультурний розвиток, – є важливим у виявленні того, як реалізується творчий потенціал особистості в соціумі, його духовний розвиток, успішність у цілому. Таким чином, реалізація вказаних аспектів дозволить продемонструвати готовність студента музичного училища до професійної виконавської діяльності у сфері концертмейстерського мистецтва.

Висновки. Отже, визначені вище педагогічні умови дозволять підійти до системного вирішення професійної підготовки студентів музичних училищ в концертмейстерському класі, позитивно впливатиме на підготовку майбутнього концертмейстера в процесі ансамблевої роботи з солістом-вокалістом. Разом з тим, проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшого вивчення потребують питання моделювання процесу підготовки концертмейстера до ансамблевої діяльності з солістом-вокалістом.

Резюме. У статті визначений та схарактеризований комплекс педагогічних умов, спрямованих на ефективну підготовку студентів музичних училищ до ансамблевої діяльності з солістом-вокалістом. Дано визначення понять: педагогічна умова, мотивація. **Ключові слова:** педагогічні умови, педагог концертмейстерського класу, мотивація, психологічний супровід, підготовка концертмейстера, ансамблева діяльність, музичні училища.

Резюме. В статье определен и охарактеризован комплекс педагогических условий, направленных на эффективную подготовку студентов музыкальных училищ к ансамблевой деятельности с солистом-вокалистом. Дано определение понятий: педагогическое условие, мотивация. **Ключевые слова:** педагогические условия, педагог концертмейстерского класса, мотивация, психологическое сопровождение, подготовка концертмейстера, ансамблевая деятельность, музыкальные училища.

Summary. The complex of the pedagogical terms sent to effective preparation of students of musical schools to ensemble activity with a solo vocalist is certain in the article and described. Determination of concepts is Given: pedagogical condition, motivation. **Keywords:** pedagogical terms, teacher of a concertmaster, motivation, psychological accompaniment, preparation of a concertmaster, group activity, musical college.

Література

1. Гальперин П.Я. Основные результаты исследования по проблеме «Формирования умственных действий и понятий» / П.Я.Гальперин // Доклад на соиск. учен. степ. д-ра пед. наук (по психологии). – М.: Педагогика, 1965. – 51 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У.Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Качалов А.В. Педагогические условия формирования творческой самостоятельности студентов педвуза / Режим доступа: [proceedings.usu.ru/mag/0062\(03_01_02-2009\)/a31.pdf](http://proceedings.usu.ru/mag/0062(03_01_02-2009)/a31.pdf)
4. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность /А.Н. Леонтьев. – [2-е изд.]. – М.: Изд-во полит. литературы, 1977. – 304 с.
5. Про забезпечення розвитку психологічної служби в системі освіти України. Наказ МНО України №592/33 від 15.08.2001 // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 7 (34). – С. 47-48.
6. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. / С.Л. Рубинштейн – СПб.: Питер, 1999. – 720 с.
7. Философский энциклопедический словарь / Ред.-сост. Е.Ф. Губский, Г.В. Кораблева, В.А. Лутченко. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 576 с.

Подано до редакції 23.05.2012